

Сидорчук Н. Акмеологічне зростання дослідницької компетентності викладачів університету у сфері педагогічної освіти / Сидорчук Н., Дубасенюк О. // Нові технології навчання: зб. наук. праць / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. – Київ, 2020. – Вип. 94. – 338 с. – С. 306-313.

УДК 378.125:371.13

Нінель Сидорчук,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0003-2824-1562,
sydorchukng@ukr.net

Олександра Дубасенюк,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0002-9447-4527,
dubasenyuk@ukr.net

АКМЕОЛОГІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ У СФЕРІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано особливості акмеологічного зростання дослідницької компетентності викладачів університету – дослідників Житомирської науково-педагогічної школи. Розглянуто базові поняття актуалізованої проблеми, зокрема дослідницька компетентність як інтегральне утворення, що поєднує особистісні та професійні характеристики педагога, рівень його методологічної культури, володіння знаннями, вміннями і способами дослідницької діяльності з метою пошуку нових знань для вирішення актуальних педагогічних проблем. Дослідницьку компетентність розглянуто у контексті системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного, інтегрованого підходів. Представлено три рівні аналізу: структурний (досліджено наукову діяльність як певну цілісність, систему, елементи якої утворюють гармонійно побудовану структуру), аксіологічний (виділено ціннісні аспекти досліджуваної діяльності, показники творчої спрямованості, цілемотиваційної сфери), праксеологічний (відображено динамічну природу науково-дослідного процесу, його циклічний, спіралеподібний характер). На основі виявлених особливостей акмеологічного зростання дослідницької компетентності викладачів університету у межах наукової школи у сфері педагогічної освіти прогнозовано потребу у підготовці нової генерації науково-педагогічних кадрів, орієнтованих на постійний саморозвиток.

Ключові слова: акмеологічне зростання, дослідницька компетентність, викладач університету, наукова школа, наукові підходи.

Александра Дубасенюк, Нинель Сидорчук. Акмеологический рост исследовательской компетентности преподавателей университета в сфере педагогического образования

В статье проанализированы особенности акмеологического роста исследовательской компетентности преподавателей университета – исследователей Житомирской научно-педагогической школы. Рассмотрены базовые понятия актуализированной проблемы, в частности, исследовательская компетентность как интегральное явление, объединяющее личностные и профессиональные характеристики педагога, уровень его методологической культуры, владение знаниями, умениями и способами исследовательской деятельности с целью поиска новых знаний для решения актуальных педагогических проблем. Исследовательская компетентность рассмотрена в контексте системного, деятельностного, личностно

орієнтованого, інтегрованого, акмеологічного підходів. Представлено три рівня аналізу: структурний (досліджена научна діяльність як некака цілостність, система, елементи котрої образують гармонічески представленную структуру), аксіологіческий (выделены ценностные аспекты исследуемой деятельности, показатели творческой направленности, целомотивационной сферы), прaksiологіческий (отражена динамическая природа научно-исследовательского процесса, его циклический, спиралевидный характер). На основе выявленных особенностей акмеологического роста исследовательской компетентности преподавателей университета научной школы в области педагогического образования прогнозируется потребность в подготовке нового поколения научно-педагогических кадров, ориентированных на постоянное саморазвитие.

Ключевые слова: акмеологический рост, исследовательская компетентность, преподаватель университета, научная школа, научные подходы.

Alexandra Dubasenyuk, Ninel Sydorchuk. Acmeological growth of research competence of university teachers in the field of teacher education

The article analyzes the peculiarities of the acmeological growth of the research competence of university teachers – researchers of the Zhytomyr scientific and pedagogical school "Professional and pedagogical training of future teachers." The basic concepts of research, in particular research competence as an integrated education combining the personal and professional characteristics of a teacher, in particular the level of his methodological culture, mastery of knowledge, skills and methods of research activity in order to search for new knowledge to solve relevant pedagogical problems, are examined. Research competence is considered in the context of the Unity of three components: cognitive, technological, or procedural and personal, as well as in the context of a systemic, active, personality-oriented, integrated, acmeological approach. It is proved that the research activity of a university teacher as a pedagogical system includes structural and functional elements that are subordinate to the goals of higher education. Three levels of analysis are presented: structural (the sought-after competency is investigated as a kind of integrity, a system whose elements form a harmoniously built structure), axiological (the value aspects of the activity under study, indicators of creative orientation, the goal-motivation sphere are highlighted), praxiological (the dynamic nature of the research process is reflected, its cyclic, spiral character). Based on the identified features of the acmeological growth of the research competence of university teachers in a scientific school in the field of teacher education, the need for training a new generation of scientific and pedagogical personnel oriented towards continuous self-development in conditions of continuing education is forecasted.

Key words: acmeological growth, research competence, university lecturer, scientific school, scientific approaches.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Акмеологічна проблематика нині є однією з прогресивних і перспективних для сучасної вищої школи. Суть акмеологічного підходу, за А. О. Деркачем, полягає в здійсненні комплексного дослідження й відновлення цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, у всіх взаємозв'язках з метою сприяння досягненню ним вищих рівнів розвитку та саморозвитку. У цьому контексті важливо простежити акмеологічне зростання дослідницької компетентності викладачів університету.

Дослідницька діяльність викладача закладу вищої освіти є складовою його педагогічної діяльності й уключає науково-дослідну та навчально-дослідну роботу. Науково-дослідна робота як компонент педагогічної діяльності спрямована на посилення теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів, сприяє створенню її теоретико-методологічного підґрунтя та оволодінню вміннями й навичками наукового дослідження. Вона формує ціле-мотиваційну та ціннісну спрямованість науково-педагогічної діяльності на отримання нових знань у процесі творчого пошуку.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. А. Хуторський визначає дослідницьку компетентність як володіння людиною відповідною дослідницькою компетенцією – комплексним поняттям, що включає знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки; методи, методики дослідження, якими вона має опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність; мотивацію й позицію дослідника, його ціннісні орієнтації

[3, с. 57]. На думку М. Архіпової, дослідницька компетентність педагога є невід'ємним компонентом загальної й професійної освіченості – це характеристика особистості педагога, що вказує на володіння вміннями й способами дослідницької діяльності на рівні технології з метою пошуку знань для вирішення освітніх проблем, побудови освітнього процесу [2].

Колективом науковців Вінницького педагогічного університету імені М. Коцюбинського створено навчальний посібник «Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу» за ред. І. Холковської, у якому визначено різні підходи до проблеми дослідницької компетентності [1, с. 33–40].

Діяльнісний підхід. Автори по-різному визначають місце дослідницької компетентності в класифікаціях ключових компетентностей. І. Зимня вважає, що це – «компетентність, що належить до діяльності людини». Дослідницька компетентність формується в діяльності й завжди проявляється за умови ціннісного ставлення до діяльності, особистісної зацікавленості в ній (М. Головань). Саме такий підхід є умовою досягнення високого професійного результату. На думку автора, дослідницьку компетентність можна представити через взаємозв'язок загальнокультурних компетенцій і професійних, які наповнюють її ціннісним змістом. За таких умов загальнокультурні компетенції інваріантні для будь-якої професійної діяльності, а професійні змінюються залежно від напрямку підготовки й уключають в себе готовність до конкретної професійної діяльності з науково-дослідною спрямованістю.

Особисто-орієнтований підхід. Дослідницька компетентність характеризується особистісною характеристикою людини. Автори поділяють думку В. Краєвського та А. Хуторського, які розглядають кожну компетенцію, зокрема й дослідницьку, як єдність трьох складових: когнітивної, або змістової, технологічної, або процесуальної, особистісної [9]. Згідно з авторами, під дослідницькою компетентністю варто розуміти знання як результат пізнавальної діяльності людини в певній галузі науки; методи, методики дослідження, котрими вона повинна опанувати, щоб здійснювати дослідницьку діяльність, а також мотивацію й позицію дослідника, його ціннісні орієнтації. Дослідницька компетентність, за А. Хуторським, розглядається як складова частина пізнавальної компетентності, яка включає «елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії» [11, с. 201]. Процес становлення дослідницької компетентності викладачів ЗВО орієнтований на реалізацію їх дослідницького й особистісного потенціалу, становлення готовності до активної творчої професійної діяльності.

Інтегративний підхід. Дослідницьку компетентність розглядають як інтегральну властивість особистості, що проявляється в готовності й здатності до самостійної діяльності з розв'язування дослідницьких задач та творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно усвідомлених знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень (А. Ушаков) [16]. Ю. Соляніков звертає увагу на перетворювальний характер дослідницької компетентності й пропонує розглядати її як інтегральну особистісну якість, що виражається в готовності та здатності самостійно засвоювати й отримувати нові знання в результаті перенесення смислового контексту наявних знань, умінь, навичок і засобів діяльності [14, с. 7].

Підтверджуючи її цілісний характер, дослідник виокремлює три основні елементи дослідницької компетентності, що виражаються через ряд здібностей: визначення мети діяльності; визначення предмета, засобів діяльності, реалізація дій, необхідних для розв'язання поставленого завдання; рефлексія, аналіз результатів діяльності (співвіднесення досягнутих результатів з поставленою метою). Н. Демешкант наголошує, що розвинені дослідницькі вміння викладача дозволяють йому не тільки репродукувати інформацію на занятті, але й доходити до самостійних міркувань, висновків, ідей, що відображають закономірності та логічні зв'язки навчального матеріалу [5, с. 24].

Акмеологічний підхід. З нашого погляду, слід уключити й акмеологічний підхід до розгляду дослідницької компетентності, який орієнтований на постійний саморозвиток викладача, його особистісне та професійне зростання. Загальна мета реалізації дослідницької компетентності викладача у ВНЗ – розв'язання різних типів професійних дослідницьких завдань з метою підвищення якості освітнього процесу.

Останнє підтверджують дослідження Є. Феськової, яка визначає дослідницьку компетентність як усвідомлену готовність своїми силами просуватися в засвоєнні й побудові системи нових знань, переживаючи акти розуміння, смислотворчості та саморозвитку [15]. Авторка виокремлює три основні компоненти дослідницької компетентності: мотиваційно-особистісний, інтелектуально-творчий, когнітивний і діяльнісно-операційний.

У класифікації А. Бараннікова дослідницькій компетентності відводиться самостійна роль поряд з навчальною, соціально-особистісною, комунікативною, особистісно-адаптивною та компетентністю в галузі організаторської діяльності й співпраці. Вона також визначається компонентом компетентності особистого самовдосконалення, спрямованої на оволодіння способами інтелектуального й духовного саморозвитку [3].

Мета статті – виокремити та проаналізувати особливості акмеологічного зростання дослідницької компетентності викладачів університету у сфері педагогічної освіти. До основних методів дослідження віднесено: аналіз, синтез, моделювання, систематизації, класифікація, аналогія, порівняння та ін.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реалізація завдань щодо актуалізованої проблеми здійснювалася шляхом аналізу особливостей акмеологічного зростання дослідницької компетентності викладачів університету у сфері педагогічної освіти упродовж 30-річної діяльності Житомирської наукової школи «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів» [1; 6; 7].

Початковим етапом творчого розвитку викладача в межах діяльності наукової школи стало створення ряду необхідних передумов, а саме: наукова спрямованість активного розвивального середовища; зовнішня мотивація з орієнтацією на креативний науковий пошук при виборі напрямку, теми дослідження; озброєння методами науково-педагогічного дослідження.

За таких умов у молодих дослідників підвищився рівень внутрішньої мотивації, що проявлялося в прагненні до пізнання актуальних педагогічних проблем, бажанні зробити свій внесок у розробку нагальних педагогічних проблем та ін. [8].

Отриманий досвід науково орієнтованої роботи професорсько-викладацького складу, вивчення психолого-педагогічної літератури стали підґрунтям для розробки концептуальної моделі наукової діяльності викладача університету. Останнє є теоретичним конструктом, котрий дає можливість діагностувати базові характеристики – «вузлові точки», на основі конкретизації та опису яких об'єктивно оцінюється (аналізується) досліджуваний вид діяльності.

Ураховуючи складність, множинність об'єкта дослідження виділяємо три рівні аналізу: структурний, аксіологічний, праксеологічний.

І. Структурний рівень аналізу дає змогу дослідити наукову діяльність як певну цілісність, систему, елементи якої утворюють доцільно й гармонійно побудовану структуру. Вивчення дослідницької компетентності викладача університету як педагогічної системи здійснювалося на основі застосування принципів системного підходу як загального наукового методу вирішення теоретичних і практичних проблем. У зазначеному контексті системний підхід передбачає цілісний аналіз досліджуваного явища з метою осмислення його структурних та функціональних компонентів.

Спираючись на теорію педагогічних систем, розроблену Н. Кузьміною з позицій загальної теорії систем, дослідницьку діяльність викладача, розглядаємо як педагогічну систему (ПС) у вигляді цілісного утворення в різних його проявах до навколишнього середовища – до студентів, колег, своєї професії, процесу науково-дослідної діяльності, ЗВО та ін. [10].

Дослідницька компетентність викладача полягає в спрямованості його зусиль на розвиток творчого мислення та прилучення студентів до науково-дослідної діяльності, наукового пошуку. За таких умов викладачі вищої школи постають, з одного боку, як фахівці в галузі педагогічних предметів, з іншого – як професіонали, що володіють мистецтвом освіти студентської молоді.

У контексті положень системного підходу, дослідницька діяльність викладача як педагогічна система включає взаємозв'язок **структурних і функціональних** компонентів, котрі підпорядковані цілям вищої освіти.

Структурними компонентами дослідницької діяльності викладача з позиції системного підходу є:

1. **Цілі**, які в ході дослідницької діяльності формує викладач (з урахуванням цілей вищої освіти).

2. **Наукова інформація**, що творчо переробляється викладачем (з урахуванням наукових досягнень у галузі психології й педагогіки вищої школи; вимог сучасного виробництва (науки, техніки, культури), а також запитів, інтересів, потреб студентів та їх професійних інтересів, особливостей самовизначення).

3. *Засоби наукової комунікації* (з урахуванням сучасних вимог демократичного суспільства, науки, розвивальної системи освіти з одного боку й вимог до професійної компетентності викладача – з іншого).

4. *Студенти* (з урахуванням вихідного рівня їх готовності до засвоєння наукової інформації, педагогічних дисциплін, носієм яких є викладач, розвиток їх інтелектуальних, моральних сил у процесі засвоєння навчальних предметів та науково-дослідницької діяльності під керівництвом викладача).

5. *Викладач* як творча індивідуальність, що формує цілі власної науково-дослідницької діяльності й відповідної діяльності студентів, як такий, що володіє сучасною науковою інформацією, спеціальними знаннями та знаннями у сфері методології та методів науково-педагогічного дослідження, засобами науково-педагогічної комунікації.

Зазначені компоненти є компонентами системи, бо відсутність будь-якого з них веде до ліквідації самої педагогічної системи і, крім того, будь-який з них не може бути виражений через інший або сукупність інших елементів, а виділення й дослідження структурних компонентів педагогічної системи дає змогу виявити основні знання, за допомогою котрих має бути забезпечене продуктивне вирішення дослідницьких задач. Останні дають можливість характеризувати відмінні особливості науково-дослідницької діяльності педагога.

Проте, виділення структурних компонентів є необхідною, але не достатньою умовою опису системи, яка вважається заданою, якщо поряд із виділенням її компонентів вказана й сукупність зв'язків між ними. У межах досліджуваного явища всі структурні компоненти педагогічної системи пов'язані між собою прямими й оберненими зв'язками. Опис конкретного виду цих залежностей (як посилюється один компонент за умови певної зміни інших) і є одним з головних завдань нашого дослідження.

Функціональні елементи науково-дослідної діяльності як педагогічної системи визначають можливість аналізувати процес розв'язання дослідницьких завдань і на стадії їх формування, і на стадії взаємодії з студентами. До функціональних елементів наукової діяльності відносимо: *гностичний* (або *рефлексивний*), *проектувальний*, *конструктивний*, *комунікативний*, *організаторський*. Ці елементи є водночас компонентами психологічної структури діяльності вчителя [12, с. 8]. Охарактеризуємо їх:

Проектувальний елемент включає дії, пов'язані із стратегічним передбаченням: дослідницьких проблем, цілей, засобів та їх можливих наслідків від розв'язання системи науково-дослідницьких завдань; моделюванням власної діяльності викладача-дослідника.

Конструктивний елемент включає дії, пов'язані із створенням, відбором і композиційною побудовою змісту наукової інформації, засоби, форми та методи науково-педагогічної взаємодії з студентами в навчальному та науково-дослідному процесі, а також моделювання варіантів розв'язання дослідницької проблеми.

Комунікативний елемент передбачає дії, спрямовані на встановлення доцільних взаємостосунків з студентами, колегами-викладачами, науковцями науково-дослідних установ під час розв'язання дослідницьких завдань у межах роботи науково-дослідних осередків.

Організаторський елемент включає дії, спрямовані на організацію наукової інформації в процесі її пред'явлення; науково-дослідної діяльності студентів, пов'язаної із засвоєнням цієї інформації; власної наукової діяльності.

Рефлексивний елемент включає дії стосовно дослідження й аналізу дослідницької ситуації, формулювання проблеми й на цій основі – проблеми, одержання нових знань для її продуктивного вирішення й аналізу, зіставлення отриманого результату з реальним.

Виділені функціональні елементи побудовані за принципом кумулятивної шкали, тобто кожен наступний елемент включає в себе всі попередні, але, разом з тим, може розглядатися й окремо.

Ураховуючи одну з провідних цілей нашого дослідження (розробка та аналіз моделі науково-дослідницької діяльності викладача університету), увагу зосереджено на вивченні найважливішого системоутворювального зв'язку в сфері, що розглядається – «викладач – студенти», «педагог – дослідницька група».

Останнє пояснюється тим, що метод моделювання дозволяє через складність об'єктів вивчати не всі, а лише деякі зв'язки й відносини. На поняття зв'язок, незалежно від способу його конкретного тлумачення, припадає найбільше смислове навантаження [13]. За таких умов ураховуємо, що системність об'єктів найбільш глибоко розкривається через його зв'язки.

Зв'язок «викладач-студенти» концентрує всі інші типи зв'язків і стосунків, зокрема, і функції викладача як педагога, дослідника, керівника проблемних груп.

II. Актіологічний рівень аналізу дає змогу виділити ціннісні аспекти досліджуваної діяльності, показники творчої / наукової спрямованості, цілемотиваційної сфери, його дослідницької компетентності, особистого ставлення викладача до наукової діяльності.

У контексті **особистісно орієнтованого** підходу, за умови сформованого ціннісного ставлення викладача до дослідницької діяльності, відбувався перехід від особистісної зацікавленості в досліджуваній проблемі до розвитку його творчих здібностей, креативних якостей та високого рівня методологічної культури, оволодіння загальнокультурними компетенціями. Ціннісне відношення дослідника до наукового пізнання формується на основі набуття загальнолюдських цінностей і цінностей особистісної та професійної самореалізації, самоактуалізації, готовності до подальшого акмеєзростання у сфері професії, розвитку високих моральних якостей особистості, культурних цінностей та норм.

Водночас розвиваються креативні якості викладача-дослідника: цілеспрямованість, наполегливість, активність, працелюбність, упевненість, відповідальність, винахідливість. Креативний педагог характеризується такими творчими здібностями як дивергентність мислення, гнучкість у мисленні й діях, швидкість мислення, здатність висловлювати оригінальні ідеї, здатність до інноваційного пошуку. Особистісні характеристики креативного вчителя: прагнення до пізнання [12]. В акмеології креативність розглядається як:

- 1) невід'ємна сторона духовності та умова творчого саморозвитку людини;
- 2) інтегральна здатність продукувати нові ідеї й доводити їх до реалізації;
- 3) істотний резерв самоактуалізації, самовдосконалення та самореалізації (О. Селезнева,

В. Коноваленко).

Наукова творчість передбачає відкриття, виявлення раніше не пізнаних закономірностей теорій навчання й виховання, розробку високоефективних методик, що дають змогу вирішувати завдання нової української школи, прогнозувати тенденції її розвитку, виявлення раніше не пізнаних явищ.

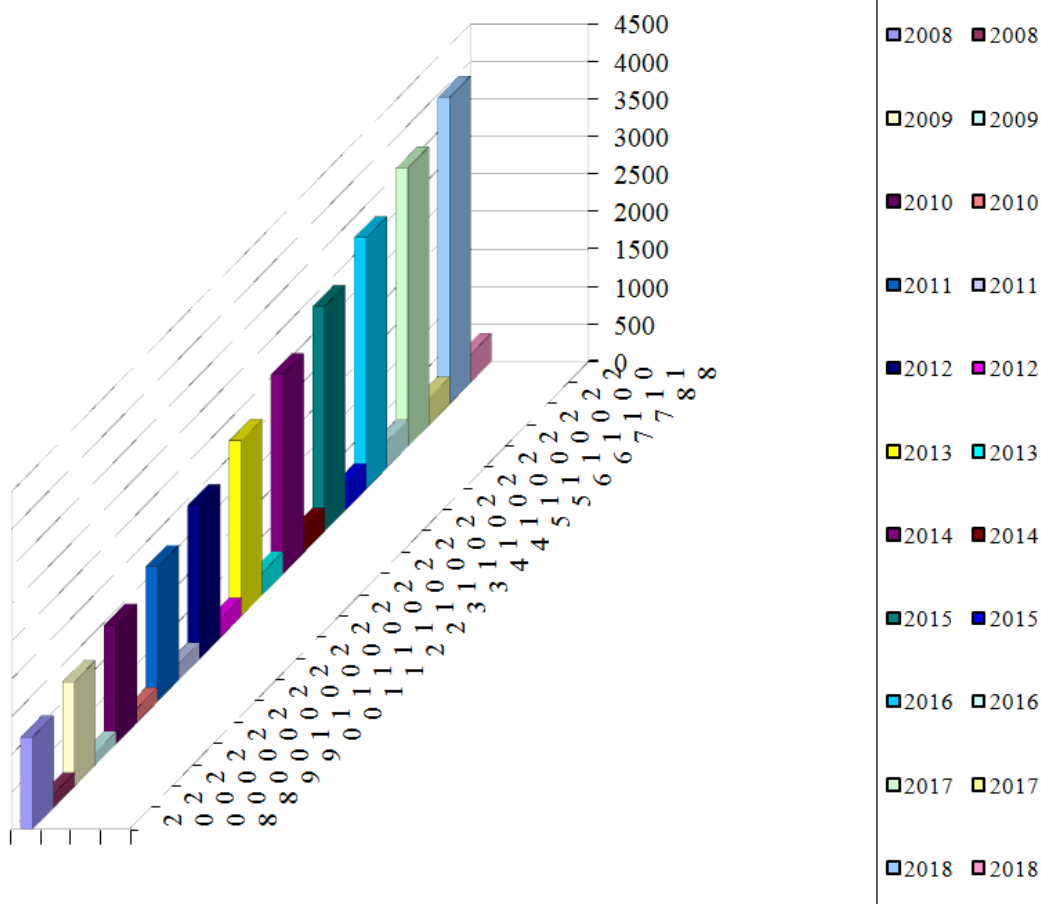

Рис. 1. Публікаційна активність науковців школи (2008–2018 рр.)

Праксеологічний рівень аналізу – відображає динамічну природу науково-дослідного процесу, його циклічний, спіралеподібний характер. У контексті праксеологічного діяльнісного підходу, спираючись на ціннісне ставлення до наукової діяльності, дослідницька компетентність викладача університету розглядається як результат його пізнавальної діяльності, коли відбувається поступове оволодіння здатностями до цілепокладання, планування, організації, аналізу, рефлексії наукової діяльності; накопичення досвіду експериментальної роботи.

У цей період відбувалося завершення й захисти кандидатських дисертацій багатьох викладачів наукової школи. У контексті інтегрального підходу найбільш орієнтована на досягнення акмевершин частина науковців продовжувала працювати над перспективними дослідженнями докторських дисертацій, обираючи актуальну проблематику для подальшого наукового пошуку. Це призвело до таких результатів: отримано нові знання у сфері теорії, методології, методики та технології професійно-педагогічної освіти, педевтології.

Нині на рівні наукової школи захищено 13 докторських, понад 100 кандидатських дисертацій, 5 осіб працюють над завершенням докторських досліджень, 15 – над кандидатськими дисертаціями. Захищені доктори наук очолюють кафедри, наукові відділи в університетах та науково-дослідних інститутах університету, започаткували власні наукові школи (проф. О. Антонова, проф. С. Вітвицька) та науково-дослідні осередки (центри, лабораторії, проблемні групи), керують науково-дослідними темами [1; 6; 7].

Наводимо результати публікаційної активності науковців школи за останні 10 років (див. рис. 1).

Отож простежується позитивна динаміка показників публікаційної активності, зокрема монографій, навчальних посібників, фахових статей та ін. Усе це свідчить про акмеологічне зростання дослідницької компетентності викладачів університету.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у діяльності Житомирської наукової школи проаналізовано особливості акмеологічного зростання дослідницької компетентності викладачів університету, які спрямовують свої знання, уміння, здатності на нарощування, систематизацію, концептуалізацію інноваційних досягнень у сфері педагогічної освіти.

Виявлені особливості свідчать про необхідність прогнозування потреб у підготовці перспективних науково-педагогічних кадрів, спроможних здійснювати інноваційні освітні зміни в українському суспільстві. Актуальними в плані реалізації положень Концепції розвитку педагогічної освіти залишаються проблеми передвищої та вищої професійно-педагогічної освіти в умовах неперервної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмедосагнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 404 с.
2. Архипова М. В. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього інженера-педагога. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChdpu/ped/
3. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збір. наук. праць. Випуск VII. Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55–62.
4. Головань М. С. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. № 5 (23). С. 196–205.
5. Демешкант Н. А. Розвиток дослідницьких умінь як основа формування наукового світогляду студентів вищих навчальних закладів. Нові технології навчання. Науково-методичний збірник К. 2007. Вип. 47. С. 23–25.
6. Дубасенюк О. А. Здобутки Житомирської науково-педагогічної школи (до 30-річчя заснування). Проблеми освіти: збірник наук. праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». К., 2018. Вип. 90. С. 75–81.
7. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі, реалізовані у діяльності Житомирської науково-педагогічної школи. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: наук. журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. Г. Є. Киричук, відп. ред. Н. А. Сейко]. Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2018. Вип. 4 (95). С. 62–70.
8. Дубасенюк О. А. Методологія і методи науково-педагогічного дослідження: навч.-метод. посіб. 2-ге вид. Житомир : Полісся, 2019. 352 с.

9. Краевский В. В. Методология педагогического исследования: пособ. для педагога-исследователя. Самара : Изд-во СамГПИ, 1994. С. 107–108.
10. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / под ред. Н. В. Кузьминой. Л., 1980. 172 с.
11. Хольковска І. Л. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навч. посіб. / за ред. І. Л. Холковської. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с. С. 33–40.
12. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Євенок О. О., 2017. 458 с.
13. Садовский В. Н. Основания общей теории систем. М. : Наука, 1974. 211 с.
14. Соляников Ю. В. Обеспечение качества подготовки магистрантов педагогического университета к научно-исследовательской деятельности: автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08. СПб, 2003. 20 с.
15. Феськова Е. В. Составляющие элементы исследовательской компетентности. URL: http://gdt.k26.ru/gnpk/index.php?option=com_content
16. Ушаков А. А. Развитие исследовательской компетентности учащихся профильной школы как личностно-осмысленного опыта осуществления учебно-исследовательской деятельности. Вестник Адыгейского государственного университета. Майкоп : Изд-во АГУ, 2008. С. 123–126.

REFERENCES

1. Dubaseniuk O. A. (Eds.). (2016). *Akmedoslagnennia naukoviiv ZhYtomYrskoI naukovo-pedagogIchnoI shkolY [Achievements of scientists of Zhytomyr scientific-pedagogical school]*. ZhYtomYr : VYd-vo ZhDU Im. I. Franka [in Ukrainian].
2. ArhIpova M. V. (n.d.). Model formuvannIa doslIdnYtskoI kompetentnostI malbutnogo Inzhenera-pedagoga [A model of forming the future competency of a future engineer-teacher]. Retrieved from <http://pedejournal.cdu.edu.ua/article/view/3043> [in Ukrainian].
3. Golovan M. S. & Yatsenko V. V. (2012). SutnIst ta zmIst ponIattIa «doslIdnYtska kompetentnIst» [The essence and content of the concept of "research competence"]. *TeorIia ta metodYka navchannIa fundamentalnYh dYstYpIn u vYschII shkoll – Theory and methodology of teaching fundamental disciplines in higher education, VII* (pp. 55-62). KrYvYy RIg: VYdavnychII vIddII NMetAU [in Ukrainian].
4. Golovan M. S. (2012). Model formuvannIa doslIdnYtskoI kompetentnostI malbutnIh fahIvtsIv u protsesI profesIynoI pIdgotovkY [Model formation of research competence of future specialists in the process of professional training]. *PedagogIchnI nauky: teorIia, IstorIia, InnovatsIInI tehnologIi. – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 5* (23), 196-205 [in Ukrainian].
5. Demeshkant N. A. (2007). RozvYtok doslIdnYtskYh umIn yak osnova formuvannIa naukovo svItogIadu studentIv vYschYh navchalnYh zakladIv [Development of research skills as a basis of formation of scientific outlook of students of higher educational establishments]. *NovI tehnologII navchannIa – New Learning Technologies, 47*, 23-25 [in Ukrainian].
6. DubasenIuk O. A. (2018). Zdobutky ZhYtomYrskoI naukovo-pedagogIchnoI shkolY (do 30-rIchchIa zasnuvannIa) [Achievements of Zhytomyr Scientific-Pedagogical School (to the 30th Anniversary)]. *Problemy osvItY – Problems of Education, 90*, 75-81 [in Ukrainian].
7. DubasenIuk O. A. (2018). KontseptualnI modelI, realIzovanI u dIIalnostI ZhYtomYrskoI naukovo-pedagogIchnoI shkolY [Conceptual models implemented in the activity of Zhytomyr scientific-pedagogical school]. *VIsnyk ZhYtomYrskogo derzhavnogo unIversYtetu ImenI Ivana Franka – Bulletin of the Zhytomyr Ivan Franko State University, 4* (95), 62-70 [in Ukrainian].
8. DubasenIuk O. A. (2019). MetodologIia I metodY naukovo-pedagogIchnogo doslIdzhennIa [Methodology and methods of scientific and pedagogical research]. *ZhYtomYr: PolIssIa* [in Ukrainian].
9. Kraevskiy V. V. (1994) Metodologiya pedagogicheskogo issledovaniya [Methodology of pedagogical research], Samara: Izd-vo SamGPI [in Russian].
10. Kuzmina N. V. (1980). Metody' sistemnogo pedagogicheskogo issledovaniya [Methods of systematic pedagogical research], L. [in Russian].
11. Holkovska I. L. (Eds.). (2017). ProfesIino-pedagogIchna kompetentnIst vYkladacha vYschogo navchalnogo zakladu [Professional and pedagogical competence of a teacher of a higher educational institution], VYnnYtsIa: TOV «Nİlan LTD» [in Ukrainian].
12. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv: kreatyvnyi pidkhid: monohrafiia / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo Yevenok O. O., 2017. 458 s. [in Ukrainian].
13. Sadovskiy V. N. Osnovaniya obschey teorii sistem. M. : Nauka, 1974. 211 s. [in Russian].
14. Solyanikov Yu. V. Obespechenie kachestva podgotovki magistrantov pedagogicheskogo universiteta k nauchno-issledovatel'skoy deyatelnosti: avtoref. diss. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.08. SPb, 2003. 20 s. [in Russian].
15. Feskova E. V. Sostavlyayushchie elementy issledovatel'skoy kompetentnosti. URL: http://gdt.k26.ru/gnpk/index.php?option=com_content [in Russian].

16. Ushakov A. A. Razvitie issledovatel'skoy kompetentnosti uchashchihsya profil'noy shkolyi kak lichnostno-osmyslennogo opyta osuschestvleniya uchebno-issledovatel'skoy deyatel'nosti. *Vestnik Adyigeyskogo gosudarstvennogo universiteta*. Maykop : Izd-vo AGU, 2008. S. 123–126. [in Russian].